

УДК 78.071.1(73):78.083.5

Яна ЛЕНЗИОН,
аспірант Інституту музичного мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) ylenzion@ukr.net

«РАПСОДИЯ В СТИЛІ БЛЮЗ» ДЖОРДЖА ГЕРШВИНА ЯК ФЕНОМЕН ТВОРЧОГО ВИЗНАННЯ КОМПОЗИТОРА

XX сторіччя увійшло до історію музичного мистецтва як період активного розвитку жанру джазової музики. Різноманіття талановитих композиторів, національний американський фольклор та соціальні аспекти дали поштовх до виходу за межі багатьох загальноприйнятих правил у джазовому мистецтві. Одним з новаторів у цьому напрямку був Джордж Гершвін, який своєю творчою особистістю зробив вагомий внесок у розвиток джазу. У статті проаналізовано та розкрито вплив творчої спадщини Джорджа Гершвіна, на прикладі «Рапсодії в стилі блюз» на розвиток джазового мистецтва, його спрямованість та світове визнання композитора, охарактеризовано основні аспекти розвитку та популяризації джазового мистецтва першої половини XX ст.

Ключові слова: музична культура, джазове мистецтво, композиторська діяльність, рапсодія, фортепіанні твори, оркестрова музика.

Літ. 9.

Yana LENZION,
postgraduate of the Institute of Musical Art
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) ylenzion@ukr.net

GEORGE GERSHWIN'S «RHAPSODY IN BLUE» AS A PHENOMENON OF COMPOSER'S CREATIVE RECOGNITION

The 20-th century came into history of music arts as a period of jazz music genre's active development. The diversity of talented composers, national American folklore and social aspects gave an impulse for jazz art to go beyond generally accepted bounds. One of such innovators was George Gershwin whose creative personality made a significant contribution to the development of jazz. In the article the influence of George Gershwin's heritage (on the example of «Rhapsody in Blue»), his worldwide recognition on the jazz art's development and its general focus are analyzed and disclosed. Besides the main aspects of jazz art's development and popularization in the first half of the 20-th century are characterized.

Key words: musical culture, jazz art, composer's activity, rhapsody, piano pieces, orchestral music.

Ref. 9.

Яна ЛЕНЗИОН,
аспірант Інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) ylenzion@ukr.net

«РАПСОДИЯ В СТИЛЕ БЛЮЗ» ДЖОРДЖА ГЕРШВИНА КАК ФЕНОМЕН ТВОРЧЕСКОГО ПРИЗНАНИЯ КОМПОЗИТОРА

XX столетие вошло в историю музыкального искусства как период активного развития жанра джазовой музыки. Многообразие талантливых композиторов, национальный американ-

Лензюн Я. «Рапсодія в стилі блюз» Джорджа Гершвіна як феномен...

ський фольклор і соціальні аспекти дали толчок к виходу за пределы многих общепринятых правил в джазовом искусстве. Одним из новаторов в этом направлении был Джордж Гершвин, который своей творческой личностью сделал весомый вклад в развитие джаза. В статье проанализировано и раскрыто влияние творческого наследия Джорджа Гершвина, на примере «Рапсодии в стиле блюз», на развитие джазового искусства, его направленность, и мировое признание композитора, охарактеризованы основные аспекты развития и популяризации джазового искусства первой половины XX в. и пути достижения успеха.

Ключевые слова: *музыкальная культура, джазовое искусство, композиторская деятельность, рапсодия, фортепианные произведения, оркестровая музыка.*

Лит. 9.

Постановка проблеми. Картина художнього життя XX століття за своїм різноманіттям перевершує всі попередні епохи. Стрімка глобалізація культурних процесів сприяє виникненню безлічі музичних напрямів. Двадцяте століття називають «століттям джазу». Джаз можна назвати одним з найбільш неординарних явищ нашого часу, оскільки він формувався у дещо іншому напрямку ніж класична музика, з огляду на територіальні особливості, особливості ментальності та фольклору того чи іншого культурного регіону. Джаз пройшов довгий шлях розвитку та вийшов на високі рівні професійної музики і сформував свої класичні засади, ставши невід'ємною частиною світового музичування. Джазова музика швидко завоювала світ і знайшла мільйони прихильників, вона не стоїть на місці і цим завдячує своїм засновникам [7, 35].

Серед широкого потоку композиторів та виконавців джазу яскравою є постать Джорджа Гершвіна (1898–1937) – композитора, новатора, одного із засновників американської композиторської школи, всесторонньо-розвиненої особистості. Його поєднання класики та американського джазу робить відкриття у розвитку музики. Гершвіну вдалося талановито поєднати елементи негритянського фольклору і джазу в музичній формі європейських традицій. Його джазова музика відкриває людську душу глибоко з середини. Він говорив: «Жива тільки та музика, яка наділена або властивостями загальнолюдського мистецтва, або фольклору» [1, 73]. Ці слова в повній мірі могли бути адресовані його ж творчості, яка відзначалась фольклорністю витоків, народністю, оптимістичним поглядом на життя, демократизмом не тільки тематики, а й всіма засобами художньої виразності – від композиції, до мови і стилю. Дмитро Шостакович так характеризував Гершвіна «Джордж Гершвін – видатний американський композитор. Він не стояв осторонь життя, не закривався в «вежу зі звуків». Про що розповідає його музика? Про простих людей, про їх втіхи і горе, про їх любов, про їх життя. Ось чому його музика по справжньому національна, не дивлячись на оригінальність та незвичність форм» [1, 91].

Досягнувши у свій час визнання, Джордж Гершвін писав: «Джаз – це музика. Її пишуть тими ж нотами, якими писав Бах... Джаз – це вираження енергії Америки... Джаз – обличчя Америки, в тому сенсі, що він по-своєму виразив нас самих. Це чисто американське мистецтво, яке залишиться жити, не обов'язково у вигляді джазу як такого, але, без сумніву, так чи інакше, залишить слід у музиці майбутнього... Я вважаю джаз народною музикою, що володіє великими можливостями. Більше, ніж будь-який інший стиль музичного фольклору, джаз увійшов в тіло та кров американського народу. Я переконаний, що він може стати основою для симфонічних творів...» [9, 254].

Аналіз досліджень. Джордж Гершвін здобував популярність далеко за межами Америки. Американський дослідник Девід Юен написав декілька книг про Гершвіна. Найбільш повною вважається його монографія «Джордж Гершвін. Шлях до слави» [9] й

праця Едуарда Волинського «Джордж Гершвін» [1]. Журнал «Джаз» періодично друкує праці про композитора. Постать митця увійшла до досліджень В. Конена «Шляхи американської музики», «Народження джазу», «Етюдів про зарубіжну музику» [3], Г. Шнерсона «Портрети американських композиторів» [8], І. Мартинова «Нариси про зарубіжну музику» [4]. Але, дослідження композиторської діяльності Джорджа Гершвіна більш глибоко досі не проведено.

Метою статті є розкриття ролі «Рапсодії в стилі блюз» у визнанні Джорджа Гершвіна як композитора світової слави.

Виклад основного матеріалу. У шість років Джордж Гершвін вперше почув джаз. Імпровізувати почав ще у вісім років, це були дві пісні і танго, які він вперше виконав публічно. Кар'єру молодий Джордж почав у жанрі популярної музики орієнтовно у сімнадцять років. Йому довелося пройти через декілька фортепіанних шкіл, уроки аранжування, поліфонії, гармонії та сольфеджіо. У часи навчання головним об'єктом захоплення композитора був Фелікс Мендельсон, творчість якого, можливо, і вплинула на вибір Джорджа Гершвіна подальших жанрів для творчості. Самостійно митець вивчав глибоко творчість класиків, зокрема, й Баха, аби в майбутньому творити саме популярну музику. Багато працював над особливим розвитком, зайхоплювався живописом своїх сучасників, таких як Дієго Рівера, творчість якого, також надихала композитора. Неодноразово у відомостях про митця можна знайти інформацію про портрети його ж авторства. Джордж мав унікальний слух та феноменальну музичну пам'ять. Він був наділений безпосередністю і простотою, яка допомогла відчутти силу і чистоту народної музики, пікантність танцювальних побутових ритмів, виразність та глибину кращих образів джазу [1, 3].

Вже з перших творів відчувається яскравий індивідуальний стиль композитора. У процесі творчої діяльності, Джордж Гершвін відчув підтримку серед шанувальників та навіть критиків, що відзначали його талант та відданість мистецтву. Композитор увійшов в історію музичної культури як геніальний представник симфонічної музики й зокрема «симфоджазової». «Ефектно звучний і в певному сенсі цікавий термін «симфоджаз» ніби раз і назавжди зняв проблеми теоретичного засвоєння даної музики, надовго відштовхнув від неї дослідників як джазового, так і академічного мистецтва» говорив Б. Гнилов [2, 61].

Двадцять років стали початком визнання композитора. «Рапсодія в стилі блюз» (1924) для фортепіано з оркестром сприяла становленню Гершвіну як композитору-професіоналу, що виходить далеко за межі національних кордонів. На афішах її представлено як «експеримент в сучасній музиці». На прем'єрі були присутні відомі на той час Леопольд Годовський, Сергій Рахманінов, Ігор Стравінський. Вже перше глісандо кларнету зібрало увагу залу, який зірвався оваціями після останніх нот твору [1, 25].

Написання «Рапсодії в стилі блюз» починалося без плану, як згадував сам автор, він прагнув розбити стереотипи звучання джазу в одному темпі у покликанні тільки на танцювальні ритми. Прем'єра цього твору відбулася 12 лютого 1924 року. Критиками одразу було відзначено оригінальне відчуття гармонії, різноманіття синкопованого ритму, можливість вільної імпровізації, темпераментність, яскраві темброві забарвлення з поєднанням різних інструментів оркестрової групи. Однак танцювальність та доступність рапсодії ховає за собою набагато глибший зміст твору. Гумор та іронія йдуть пліч о пліч з ліричними переживаннями, переливами скерцових образів, що переростають місцями в драматизм. Уільям Дж. Хендерсон наступним чином характеризує композицію «Це у вищій мірі професійний твір, який потребує від піаніста прекрасної

Лензюн Я. «Рапсодія в стилі блюз» Джорджа Гершвіна як феномен...

техніки володіння інструментом, вікриває великі можливості для оркестрового акомпонементу, в якому характерні оригінальні пасажі саксофонів, тромбонів та кларнетів зливаються в істино професійний твір» [9, 84]. Але, було і не мало негативних відгуків музичних критиків, зокрема – Пітс Санборн і Лоренс Гілмен віднесли до твору різко негативно. Санборн вважав, що музика «опускається до рівня пустих пасажів і безглузких поворотів» [9, 84].

Відтак, легкість звучання та доступність рапсодії дають можливість виконувати її не тільки в оригіналі, а й в різних інтерпретаціях, зокрема, для двох, восьми фортепіано, для соло акордеону, шести саксофонів, оркестру мандолін, хору a'capella та соло скрипки з оркестром [1, 26].

Форма твору дещо запозичена у Ференца Ліста. Її часткова недосконалість відступає на задній план у порівнянні з глибиною обдарування композитора, що проявляється у вже у першому такті партитури. В основі, закладено чотири теми: перші дві експоновані в оркестровому вступі – чуттєва хроматична мелодія кларнету та танцювальна тема мідних духових; третя – синкопована та пісенна, перенесена в середню частину твору; четверта – лірична, святкова – є кульмінацією твору. Кожна з тем розвивається варіаційно, дуже глибоко та багатозначно, при цьому у постійному контрасті між собою.

Композиція динамічна і плинна, яка не підпорядковується строгим правилам, і водночас відповідає імпровізаційності мислення композитора. Вільний звуковий потік у сольних епізодах фортепіанної партії складає приблизно дві п'ятих партитури, тут присутня спонтанність та інтенсивність почуттів, що вивільняє мелодичний тематизм з рамок. Хоча в «Рапсодії в стилі блюз» присутня і внутрішня логіка, що захищає форму твору від розпаду. Всі розвитки тем охоплені однією метою – патетичне звучання коди. Г. Шнейерсон відзначає, що «термін «блюз» присутній у назві твору, вжитий опосередковано, через призму джазової музики, в якій пісенна форма блюзів давала життя специфічним танцювальним п'єсам» [8].

Наближеність Джорджа Гершвіна до фольклору відіграла ще одну важливу роль у формуванні професійного визнання композитора. Вона проявляється, головним чином, у специфічній манері інтонування, а також у широкому використанні блюзового ладу, як імітації мелодії народної пісні. Автор відзначає: «Я вважаю джаз народною музикою, яка має в собі великі можливості. Більше, ніж будь-який інший стиль музичного фольклору, джаз увійшов у «плоть і кров» американського народу. Я впевнений, що він може стати основою для серйозних симфонічних творів великої цінності» [9, 254].

Ще одною цікавою особливістю «Рапсодії в стилі блюз» є ритм – легкий та не вимушений, водночас логічно побудований та неочікуваний. Джазові синкопи та акценти на слабких долях в такті надають оригінальності музичному матеріалу.

Метою Джорджа Гершвіна було відкриття нових можливостей жарну джазу. Музичні критики сьогодення вважають, що ввібравши в себе основні стилістичні тенденції джазу, «Рапсодія в стилі блюз» належить швидше до жанру серйозної музики. Цю думку в більшій мірі підтверджує світова популярність творчості композитора, яка проявляється у великій кількості послідовників його мистецтва.

Арнольд Шенберг, який мав тісні дружні стосунки з Джорджем Гершвіном так говорив про його стиль: «Серйозний або не серйозний Гершвін-композитор це людина, яка живе музикою і виражає почуття – ті чи інші саме музикою, так як це його природня мова. Я знаю багатьох «серйозних» композиторів, які вміють лише складати ноти. Вони серйозні, оскільки не мають почуття гумору. Немає сумніву в тому, що Гершвін – нова-

тор. Те що він зробив з ритмом, мелодією і гармонією, переходить кордони поняття «стиль» [1, 87].

Висновки. Отже, завдяки величезній праці та унікальним здібностям, Джордж Гершвін відкривав нові шляхи та напрямки у джазовій музиці, здобувши світову славу й ставши прикладом для багатьох композиторів-послідовників. Саме Гершвін своєю творчістю та новаторством зумів переконати багатьох музичних митців світу у цінності народних музичних традицій Америки та в їхній важливості для класичної й джазової музики. Вийшовши за рамки стереотипів та правил, він розумів живу музику, що передає художній зміст та внутрішні почуття людини, що є тісно переплетені з фольклором. Зразками класичного джазового мистецтва для світу стали його твори, які уособлювали його незмірний талант та любов до рідного краю. Джордж Гершвін залишив після себе велику кількість професійних творів, які служать прикладом для розвитку композиторства та виконання у світовій мистецькій практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинский Э. Дж. Гершвин: Популярная моногр. / Э. Волинский. – Л. : Музыка, 1988. – 2 изд. – 95 с.
2. Гнилов Б. Между симфоджазом и блюзоконцертом. О музыке Дж. Гершвина для фортепиано с оркестром / Б. Гнилов // Музыка и время. – 2005. – № 7. – С. 61–65.
3. Конен В. Этюды о зарубежной музыке / В. Конен. – М., 1975. – 408 с.
4. Мартынов И. Очерки о зарубежной музыке первой половины XX века / И. Мартынов. – М., 1970. – 504 с.
5. Музыка XX века: Очерки: В 2-х ч. – Ч. 2, кн. 3. – М. : Музыка, 1980. – 589 с.
6. Павлишин С. Музыка XX століття : навч. пос. / С. Павлишин. – Львів : БаК, 2005. – 232 с.
7. Павлишин С. Про деякі тенденції розвитку сучасної зарубіжної музики / С. Павлишин. – К., 1976. – 66 с.
8. Шнейерсон Г. Портреты американских композиторов. Очерки / Г. Шнейерсон. – М. : Музыка, 1977. – 232 с.
9. Юэн Д. Джордж Гершвин: Путь к славе / Д. Юэн. – М. : Музыка, 1989. – 287 с.

REFERENCES

1. Volynskiy E. Dzh. Gershvin: Populyarnaya monogr. / E. Volynskiy. – L. : Muzyka. 1988. – 2 izd. – 95 s.
2. Gnilyov B. Mezhdru simfodzazom i blyuzokontsertom. O muzyke Dzh. Gershvina dlya fortepiano s orkestrom / B. Gnilyov // Muzyka i vremya. – 2005. – № 7. – S. 61–65.
3. Konen V. Etyudy o zarubezhnoy muzyke / V. Konen. – M.. 1975. – 408 s.
4. Martynov I. Ocherki o zarubezhnoy muzyke pervoy polovinyXX veka / I. Martynov. – M.. 1970. – 504 s.
5. Muzyka KhKh veka: Ocherki: V 2-kh ch. – Ch. 2. kn. 3. – M. : Muzyka. 1980. – 589 s.
6. Pavlyshyn S. Muzyka XX stolittia : navch. pos. / S. Pavlyshyn. – Lviv : BaK, 2005. – 232 s.
7. Pavlyshyn S. Pro deiaki tendentsii rozvytku suchasnoi zarubizhnoi muzyky / S. Pavlyshyn. – K., 1976. – 66 s.
8. Shneyerson G. Portrety amerikanskikh kompozitorov. Ocherki / G. Shneyerson. – M. : Muzyka. 1977. – 232 s.
9. Yuen D. Dzhordzh Gershvin: Put k slave / D. Yuen. – M. : Muzyka. 1989. – 287 s.

Статтю подано до редакції 29.09.2017 р.